

Gábrity Molnár Irén

A délvidéki magyarok és a média

(jelenségkutatás)

**„Ha tőlem függne,
a sajtótörvénynek csak
egy paragrafusa volna:
hazudni nem szabad.”**

Deák Ferenc

Bevezető gondolatok

A tömegtájékoztatásnak napjainkban igen nagy a jelentősége. A rohanó világban mind kevesebb ideje van az embernek behatóan informálódni vagy alaposan kiismerni a körülötte zajló társadalmi eseményeket. Az elmúlt évtized jugoszláviai történései megmutatták, hogyan lehet a lakosságot manipulálni, sőt az objektív informálódást is megvonni tőlük. Vajon ennek tudatában voltak-e a délvidéki magyarok?

Empirikus kutatások eredményeinek elemzésével szeretném bemutatni a lakosság médiahasználatának keresztmetszetét. Ehhez a magyar önkormányzatú közösségekben 2002-ben végzett kérdőíves közvéleménykutatásnak, nevezetesen 1561 személynek a válaszai szolgálnak alapul, valamint a Magyar Szó több mint 2600 olvasójának kérdőíves fölméréséből a magyarok olvasási szokásait elemezhettem.

1. Miből informálódnak a délvidéki magyarok?

Az utóbbi több mint tíz év nehéz sorsra juttatta a Tito idejében még „kényeztetett” kisebbségi sajtót. Nem csak a pénz- és papírhány okozta a gondot, de az elvakult politikai diktatúra, a háborús állapot és az ezzel járó cenzúra, félelem is megtette a magáét. Egyrészt a sajtókinálat lett más, másrészt az olvasók igénye változott meg.

A lakosság tájékozódását több tényező befolyásolja:

- elsősorban az egyén munka- és szabadidő-beosztása, amelyen belül ma már mindennél fontosabb, hogy idejében és objektíven informálódjon

az időszerű társadalmi eseményekről;

-milyen anyagi körülmények között él, hiszen a rendszeres sajtótermék-vásárlás vagy a minőséges televíziókészülék használata ettől is függ,

-fontos tényezőként jelentkezik a személy (család) foglalkozása, iskolavégzettsége, ami érdeklődési körét jelentősen alakítja;

-az egyén politikai, sőt ideológiai beállítottsága határozza meg, melyik újságot vagy tévécsatornát fogja előnybe részesíteni;

-tájékozódásunkat az utóbbi évtizedben sajnos a médiacenzúra és a mindenkori hatalom befolyása is meghatározta, márpedig ettől függően maradtunk egyes lapok pártfogói vagy leszoktunk az olvasásukról.

A média-igénybevételt a lakosság körében érdemes kérdőíves, tehát tömeges felméréssel kísérni. A Magyarságkutató Tudományos Társaság 2002-es közvélemény-kutatásában részt vett felnőtt polgárok, 8 magyar többségi önkormányzathoz tartozó vajdasági helységekből, többek közt így válaszoltak:

1. táblázat: Honnan tájékozódik?

	Válaszok száma	%	%
televízió	1085	69,5	70,2
napilap	202	12,9	13,1
rádió	155	9,9	10,0
hetilap	69	4,4	4,5
egyéb	34	2,2	2,2
összes válasz	1545	99,0	100,0
hibás válasz	16	1,0	-
összesen:	1561	100,0	-

A polgárok hatalmas százalékaránya tévét néz (70%) és csak kevesen tájékozódnak napilapokból

(13%), esetleg rádióból (10%) is. A hetilapokat mindössze 4,5%-uk olvassa. A megkérdezett felnőttek tehát a napi munka és feladatok mellett a legkényelmesebb informálódási módszert, a televíziózást választják. Mi érdekli őket, amit leggyorsabban és legtárgyilagosabban a tévéből tudnak meg? A polgárok zömét a napi friss hírek, események érdeklik.

A számítógépes adatfeldolgozás lehetővé teszi a kérdőíves válaszok különböző kérdéseinek keresztezését is, amikor a válaszok több dimenzióban fényt derítenek az összefüggésekre.

Így felfedezhető a **tájékozódás és az életkor közötti összefüggés** is:

1.)A fiatalok (30 éves korig) tájékozódási forrása főleg a társalgás, nyilvános helyek, munkahely, gyülekezetek stb., majd ezt követik a napilapok és a televízió. A fiataloknak röplapok, falragaszok, összejövetelek kellenek, mert főleg ott informálódnak az aktuális társadalmi folyamatokról.

2.)Már a 31-40 évesek (feltételezhetően családostok) a hetilapokat tartják fontosnak, a 41-50 évesek pedig főleg a tájékozódás egyéb módját (valószínűleg a munkahelyen) részesítik előnyben. A 31-40 és a 41-50 évesek egyaránt figyelik a napilapokat, majd a televízió következik mint a tájékozódás forrása, utána kisebb mértékben a rádió.

3.)Az 51-60 évesek főleg a rádiót hallgatják, hetilapokat olvasnak, és a televíziót nézik.

4.)A legidősebb (nyugdíjas) korosztály nem igen törekszik friss napi információkhoz jutni; ha teheti, hetilapot olvas, és televíziót néz.

A nemek szerinti elemzés viszont kimutatja:

1. A tájékozódás módját és a nemek közötti összefüggést meghatározza a nők házhoz/családhoz kötöttsége és a férfiak nagyobb hajlamossága, hogy részt vegyenek a közéletben.

2. A kérdőíves felmérés során a nemek aránya megfelelő volt, mert az 1540 válaszadóból jelentéktelen a nők többsége (56-tal voltak többen).

3. Összességében a válaszadók legtöbben (70%) a televíziót jelölték meg egyik információforrásként, hiszen mifelénk a családok egyik együttlétfarmája az esti tévézés.

4. A férfiak tájékozódási forrása főleg a munkahely, barátok, kocsma, nagygyűlések, majd a napilapok, esetleg a televízió.

5. A nők informálódása: a hetilapok (nincs minden nap ideje elolvasni az újságot), majd a rádió (főzés és házimunka közben), végül pedig a televízió.

A tájékozódási szokások élethely szerint:

1. A válaszadók nagy része kisvárosban él. Jóval kevesebb személyt kérdeztünk a nagyvárosban és falun. Ez egy kicsit csorbíthatja az összeredményt.

2. A televíziózás dominál összességében, de ha az élethely szerinti különbségeket figyeljük, akkor megállapítható, hogy minél kisebb a helység, annál jobban ragaszkodik a lakosság a televízió nyújtotta kényelemhez, sőt sokszor kizárólagos hírforrásként ez szerepel:

3. A falusi lakosság: majdnem kizárólag a tv-ből tájékozódik, esetleg a napilapból.

4. A kisvárosban: televíziózás folyik és a napilapok, esetleg a hetilapok olvasása.

5. A nagyvárosban (például Szabadka, ahol már van helyi rádió és tévé is): a televízió, majd a rádió és harmadsorban a napilapok a népszerűek.

A tájékozódás módja és az iskolai végzettség összefüggése:

1. A tájékozódás módja és az iskolai végzettség között jelentős összefüggést feltételeztünk.

2. A válaszadók (1540) között legtöbb a középiskolát végzett (több mint a fele), majd őket követik a felsőfokú iskolai végzettségűek, és utána kevesebben vannak alacsony iskolavégzettséggel. Ez az adat nem reprezentálja a vajdaságiak iskolai végzettségét. Az összefüggésben csak a következő adatot érdemes megfigyelni.

3. Az általános iskolai végzettségűek nagyjából csak televíziót néznek. Ez a réteg tehát elsősorban audiovizuális információt igényel.

4. A középiskolát végzettek főleg hetilapot olvasnak, rádiót hallgatnak (főleg a nők) és napilapot vesznek.

5. A főiskolát, illetve egyetemet végzettek között sokan (elsősorban a férfiak) a munkahelyen és egyebütt informálódnak, majd harmadsorban a napilapokból.

6. Tehát az iskolai végzettség növekedésével nő a sajtóból való tájékozódás igénye és csökken a tévézés.

A megkérdezettek foglalkozása és tájékozódásuk formája:

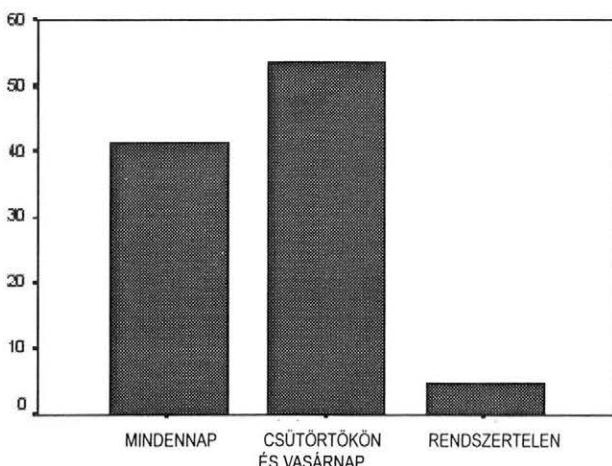
A kérdőívezést a véletlenszerű kiosztás jellemezte. Így a foglalkoztatottak között az aktív lakosság átlagához viszonyítva sok lett a munkás, a nyugdíjas és az irodai foglalkoztatott, a felsőfokú végzettségű. A konklúziók a keresztábrázlatból a következők:

- szinte mindenkinél dominál a tévénézés, összességében 70%-ban,
- a foglalkozás szerint főleg a háztartásbeliek, munkanélküliek, nyugdíjasok tévéznek,
- rádiót a munkások és nyugdíjasok hallgatnak,
- napilapból a vállalkozók, hetilapból a nyugdíjasok informálódnak,
- felsőfokú végzettségű szakembereink az egyéb információs forrásokat jelölték meg (munkahely, nyilvános helyek, barátok stb.).

2. A Magyar Szó olvasóinak véleménye 2002 őszén

A Magyar Szó szerkesztősége 2002 őszén felkérte a Magyarságkutató Tudományos Társaságot, hogy végezzen az olvasók körében kérdőíves felmérést abból a célból, hogy a lap tervezett arculatváltozásakor ezeket a véleményeket is figyelembe vehessék. A postai úton visszaérkezett kérdőíveket (2616 darab) összegyűjtésük után számítógépes feldolgozással elemeztük. Természetesen tudatában vagyunk annak, hogy magyar napilapunk hűséges olvasói voltak azok, akik a kérdőíves felkérésre reagáltak. A rendszeres vásárlók kielégítő számban válaszoltak a postán visszaküldhető kérdőívre: 41,5%. Íme néhány jellegzetes adat az analízisből.

1. Mely napokon vásárolja a Magyar Szót?

A Magyar Szó 2002 őszén hétfő kivételével minden nap megjelent. Az utóbbi évtized viharos időszakában ritkán történt meg, hogy a napilap papírhiány miatt nem jelent meg, inkább csak levékonyodott. A magyar lakosság a nehéz gazdasági helyzet kövekeztében elszegényedett, vásárlási szokásai változtak. A napilap rendszeres vásárlása alatt nálunk nem csak a mindennapi újságolvasást értik, hanem azt is, ha hetente csak kétszer veszik meg a lapot. A Magyar Szót a megkérdezetteknek több mint a fele csak csütörtökön és vasárnap vásárolja! Valószínűleg a magyar lakosságot a csütörtöki újságmelléklet (heti TV-műsor és egyéb), valamint a vasárnapi szám érdekli legjobban, mert azt több napon át forgatja. Lásd az 1. számú grafikont.

2. táblázat: Mi tetszik a Magyar Szóban?

Mi tetszik a lapban?	Válaszadók száma	%
összesen	2616	100,0
sokoldalú	1115	42,6
tájékoztató a helyi eseményekről	592	22,6
tárgyilagoss	513	19,6
pártatlan	227	8,7
más	169	6,5
hibás válasz	65	-

A válaszadók nagy számban a napilap sokoldalúságát (majdnem 43%) tartja legnagyobb erényének, utána nem elhanyagolható a helyi eseményekről való tájékozódás és a tárgyilagosság sem (kb. 20%). A magyar lakosság tehát a sokoldalú helyi hírek útján való objektív tájékoztatásra tart igényt. Már a Magyar Szó pártatlanságáról nagyon kevesen nyilatkoztak. A 3. grafikonon szemléletesebb ugyanez az adatsor:

3. táblázat: Mi nem tetszik a lapban?

Mi nem tetszik a lapban?	Válaszok száma	%
összesen	2415	100,0
más (a mellékletben felsorolt) válaszok	759	31,4
régimódi a nyomtatása	567	23,5
nem tájékoztató kellően a helyi eseményekről	524	21,7
késik a hírekkel	371	15,4
szürke, unalmas	112	4,6
egyoldalú, elfogult	82	3,4
hibás válasz	266	-

A válaszadók nagy része tarka egyéni véleményt mondott, amit a szerkesztőség igénye alapján utólag csoportosítani lehet. A konkrétabb válaszok között válogatva, arra a kérdésre, hogy mi nem tetszik a lapban, az olvasók első helyre teszik:

- a régimódi nyomtatást,
- azt, hogy a helyi események iránti érdeklődésük nincs kielégítve,
- végül pedig, hogy a hírek késnek a lapban.

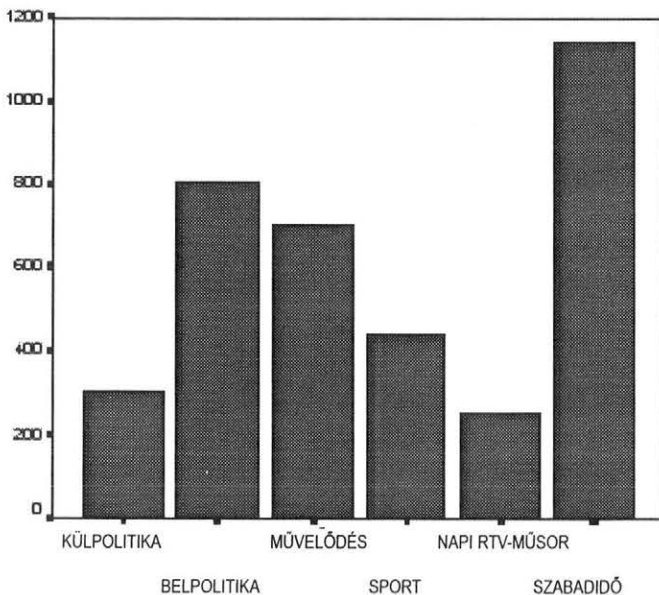
Ezek szerint a magyarok igényesebbek lettek, érdekli őket településük és kisközösségük élete, valamint mindenkor idejében szeretnék tárgyilagos híreket kapni.

4. táblázat: Milyen írásokat hiányol?

Milyen írásokat hiányol?	Válaszok száma	%
összesen	2581	100,0
könnyed, szórakoztató írások	649	25,1
több riport, képriport	619	24,0
hírek, több tudósítás	450	17,4
más írások	395	15,3
objektív kommentár	241	9,3
tárca, folytatásos regény	227	8,8
hibás válasz	100	-

Az olvasók igényeit legjobban a hiányolt írások tükrözik. A válaszadók negyed része hiányolja a könnyed, szórakoztató írásokat, a másik negyede pedig a riportokat, képriportokat. Úgy látszik, az olvasókat igen megviselte a sok háborús, nagypolitikai hír. Sokan kikapcsolódásra, szórakozásra, mindennapos életüket érintő riportokra vágnak. A híreken és tudósításokon kívül a magyarok igényelnek más írásokat is, majd kevesebben kommentárokat, tárcát, folytatásos regényt.

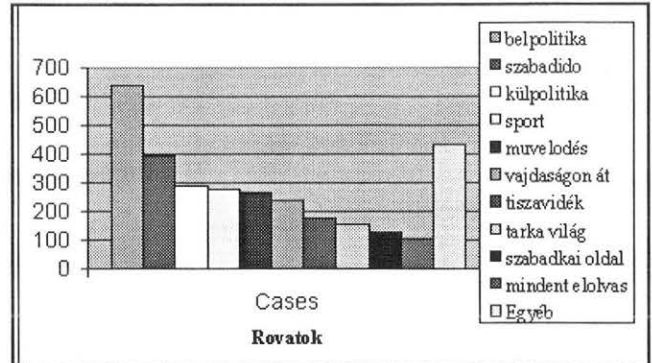
2. grafikon: Mely rovatokat bővítené?

Nagy az érdeklődés a szabadidő, a belpolitikai és a művelődési rovatok bővítése iránt.

A 4-ik grafikonon láthatjuk, hogy ezek után új hiánytéma a sportrovat is:

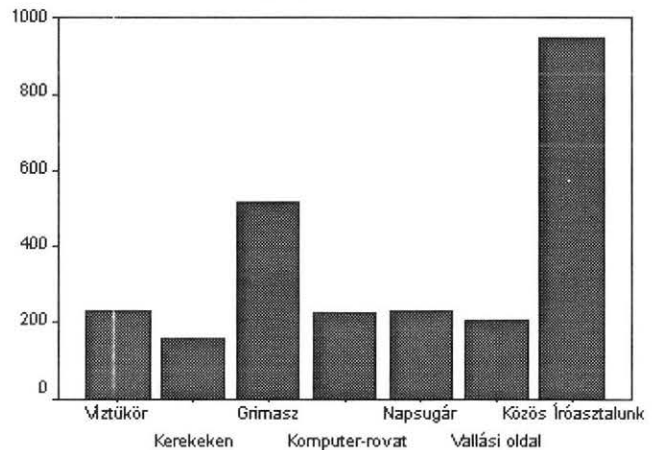
3. grafikon: A hétköznapi számokban hol találja a legtöbb olvasnivalót?

A legtöbb olvasnivalót a vajdasági magyarok a belpolitikában, illetve az egyéb gyűjtőnév alatt megjelölt témában találják. Utána következik a sport és a művelődés majdnem egyforma súllyal. A lokális és tájhirak külön rovatban jelentek meg: mindegyik a maga módján olvasott (Vajdaságon át, Tiszavidék, Szabadkai oldal). Lásd az 5-ik grafikon:

4. grafikon: Melyik a kedvenc heti rovata?

Kedvenc heti rovata

Az olvasók kedvenc rovatai elsősorban azok, amelyek egyéni véleményeknek adnak teret vagy bővelkednek könnyed írásokban, nevezetesen a Közös Íróasztalunk és a Grimasz! A 6-ik grafikonos ábrán a Közös Íróasztalunk kiugró pozícióban van. A Grimasz évtizedeken keresztül kedvenc olvasnivaló maradt. Utánuk hasonló súlyban következnek a Napsugár, a Vízűkör, a Komputer című rovatok és a vallási oldal.

Összefoglaló

1. A vajdasági magyar kisebbség igényli a mindennapi és sokoldalú tájékoztatást közösségének életéről, az országról és a világról is, még hozzá anyanyelvén és az európai igényeknek megfelelően.

2. Az írott és az elektronikus sajtó helyzetét nehezíti, hogy a kilencvenes évektől kezdve sok újságíró elvándorolt.

A vajdasági lakosság tájékozódását ma több tényező befolyásolja:

- elsősorban az egyén munka- és szabadidő-beosztása, de ezen belül ma már mindennél fontosabb, hogy idejekorán és objektíven informálódjon az időszerű társadalmi eseményekről;

- fontos körülmény az egyén anyagi helyzete, hiszen a sajtótermék rendszeres vásárlása, vagy egy minőséges televíziókészülék használata ettől is függ,

- fontos tényezőként jelentkezik a személy (család) foglalkozása, iskolavégzettsége, amely érdeklődési körét jelentősen alakítja;

- politikai, sőt ideológiai beállítottsága határozza meg, melyik újságot vagy tévécsatornát fogja előnyben részesíteni;

- tájékozódásunkat az utóbbi évtizedben sajnos a cenzúra és a mindenkori hatalom befolyása is meghatározta, márpedig ettől függően maradtunk egyes lap pártfogói vagy leszoktunk az olvasásáról.

3. A polgárok hatalmas százalékaránya tévét néz (70%) és csak kevesen tájékozódnak napilapokból (13%), esetleg rádióból (10%) is. A hetilapokat mindössze 4,5%-uk olvassa.

4. A vajdasági magyarságnak nagy szüksége van állami támogatottságú minőséges napilapra (Magyar Szó); gyermeklapra, az óvodások és kisiskolások havonta megjelenő lapjára (Mézeskalács) és az iskolások hetente megjelenő gyermeklapjára (Jó Paj-

tás), hetente megjelenő ifjúsági lapra (Képes Ifjúság); hetilap megjelentetésére (Családi Kör és a Hét Nap). 2000-ben húszezer folyóiratot nyomtattak magyarul. A vajdasági magyar értelmiség és szakmai körök számára ez kevés. Ahhoz, hogy bekapcsolódjunk az európai tudományos vérkeringésbe, fontos publikálni és ápolni a nemzetközi tudományos kapcsolatokat. Ehhez kellene a minőséges szaklapok és folyóiratok is. A vajdasági magyar napilap olvasóinak negyed része hiányolja a könnyed, szórakoztató írásokat, a másik negyede pedig a riportokat, képriportokat. Úgy látszik az olvasókat megviselte a sok háborús, nagypolitikai hír, mert kikapcsolódásra, szórakozásra, mindennapos életüket érintő riportokra vágnak. A belpolitikai híreken és tudósításokon kívül a magyarok igényelnek más írásokat is (művelődési, irodalmi rovat), kommentárokat, tárcát, folytatásos regényt stb.

5. A magyar kisebbségnek joga van arra, hogy az egész Vajdaság területén jól hallható, 24 órás magyar nyelvű rádióműsort foghasson. A rádiózás nem csak a televízió előretörésével veszített népszerűségéből, de a körülmények azt hozták, hogy az utóbbi néhány évben az Újvidéki rádió helyett a magyarság körében a helyi rádiók mutatkoztak jelentőseknek.

6. A magyarok igénylik, hogy a Vajdaság területén jól látható, napi többórás, minden réteg és korosztály igényét figyelembe vevő és kielégítő televízióműsorban részesülhessenek. Jelenleg azonban az anyaországi televíziócsatornák adásait nézik szívesebben.

7. Nélkülözhetetlen, hogy a vajdasági magyarok a Magyar Nemzeti Tanács képviselőjén keresztül maguk határozzák meg, mely tájékoztatási eszköz elégíti ki igényeiket, melyiket kell állami támogatásban részesíteni, sőt ezek felett az irányítói jogokat is gyakorolhatják a törvénnyel összhangban.